

Ivica Miškulin
(Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slavonski Brod)

IZ ŽIVOTA 122. BRIGADE HRVATSKE VOJSKE 1991.-1993.

UDK 355.45(497.5)"1991/1993"
Izvorni znanstveni članak
Priljubeno: ožujak 2005.

U radu se, na temelju sačuvane izvorne građe i relevantne literature, govori o djelovanju 122. brigade Hrvatske vojske. Brigada je ustrojena u Đakovu, u drugoj polovici rujna 1991., ali je njezine korijene moguće pratiti i ranije. Nakon početnog razdoblja svojevrsnog uhadavanja u vojničku svakodnevicu, brigada je postupno, tijekom listopada 1991., pristupila realizaciji bojnih zadaća na istočnoslavonskoj bojišnici. S obzirom na opću sliku toga bojišta, brigada je razmještena na pomoćnom pravcu (lijevi bok vukovarsko-vinkovačkog dijela bojišnice) srpskog djelovanja, ali neki njezini dijelovi uzimaju aktivnog učešća i u pokušajima deblokade opsjednutog Vukovara. U radu se donosi i pregled razvitka pojedinih brigadnih rodovskih postrojba. Također, dan je i popis poginulih pripadnika brigade.

Ključne riječi: Domovinski rat, Hrvatska vojska, istočna Slavonija, vojna povijest.

Uvod

Početak devedesetih godina XX. stoljeća kriza unutar Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, čiji su se korijeni mogli nazrijeti i mnogo ranije, ulazila je u svoju završnu fazu. Nasuprot dogmatsko-unitarističkim, a uskoro i otvoreno velikosrpskim snagama, koncentriranim u Srbiji i Crnoj Gori, našla su se prodemokratska vodstva zapadnih jugoslavenskih republika, Slovenije i Hrvatske, nakon pobjede na prvim višestranačkim izborima provedenim u travnju i svibnju 1990. No, izborni poraz komunista nije, ujedno, doveo i do mirnog razrješenja uzavrele situacije.

Ubrzo, već u ljeto iste godine, u Hrvatskoj izbija pobuna srpske etničke manjine, što predstavlja uvod u početak osvajačkog rata Jugoslavenske narodne armije (JNA), s ciljem otcjepljenja većih dijelova Republike Hrvatske. Pobuna, od početka potpomognuta snagama JNA, izbija na područjima s većinskim srpskim stanovništvom, ali se počinje širiti i na okolna, nacionalno izmiješana, područja. Na području Slavonije, u prvoj polovici 1991., pobuna srpske manjine najviši stupanj eskalacije doseže napadom

na Policijsku postaju u Pakracu, početkom ožujka, te ubojstvom dvanaestorice hrvatskih policajaca u Borovu Selu, početkom svibnja.¹

Korijeni i nastanak

Početke đakovačke 122. brigade Hrvatske vojske (122. brigada HV-a), koja je dobila svoj službeni naziv u rujnu 1991., moguće je ustanoviti i ranije. Nakon sukoba u Borovu Selu, hrvatsko vrhovništvo kreće u operacionalizaciju plana o stvaranju Hrvatske vojske (HV). U početku je predviđeno stvaranje pričuvnih brigada Zbora narodne garde (ZNG), s temeljem u organizacijskom ustroju Ministarstva unutarnjih poslova (MUP), a potaknuto je i osnivanje djelatne 3. «A» brigade na cijelom području Slavonije. Do prvih većih mobilizacijskih napora dolazi krajem lipnja 1991. Potaknuto izbijanjem sukoba u Sloveniji, hrvatsko se vrhovništvo odlučuje na mobiliziranje slavonskih pričuvnih brigada, pa dolazi do aktivizacije 106., 107., 108. i 109. brigade ZNG-a.²

Jedna od bojni (2. bojna) spomenute 107. brigade ZNG-a bila je mobilizirana u Đakovu (ostale su bojne 107. brigade mobilizirane u Našicama, Valpovu i Donjem Miholjcu). Nešto kasnije (rujan 1991.) dolazi do stvaranja još jedne pješačke bojne koja je odmah pridodana vinkovačkoj 109. brigadi ZNG-a.³ Prvog dana mobilizacije (28. lipnja 1991.) prva četa nastajuće 2. bojne imala je 129 vojnika. No, veći problem za zapovjedništvo bataljuna bilo je naoružanje, točnije, sve mobilizirane pričuvne brigade posjedovale su gotovo isključivo lako pješačko naoružanje, iako niti ono, često, nije bilo prisutno u potrebnim količinama ili nije bilo posve adekvatno zahtjevima trenutka. Također, posebno je evidentan bio nedostatak protuoklopnih sredstava, bez kojih predstojeća borba u prohodnoj slavonskoj ravnici jednostavno nije bila zamisliva. Tako je, prema riječima zapovjednika prve čete, naoružanje jedinice bilo «vrlo slabo, to su puške M 48, karabini lovački bez optike i nešto automatskih pušaka – Kalašnjikov».⁴ Dan kasnije, 2. bojna imala je 484 mobilizirana pripadnika, ali njih svega 275 bilo je naoružano pješačkim naoružanjem, bez ikakvih protuoklopnih sredstava.⁵ U idućih mjesec i pol dana, bojna prolazi razdoblje svojevrsnog uhođavanja, tj. naviknuća prikupljenog ljudstva na vojničku svakodnevicu. Stoga nije teško pretposta-

¹ Davor MARIJAN, «Slavonija u ratnoj 1991. godini», *Scrinia Slavonica*, Slavonski Brod, 1/2001., br. 1, 282.-283.

² D. MARIJAN, «Slavonija», 284.; Antun TUS, «Rat u Sloveniji i Hrvatskoj do sarajevskog primirja», *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995* (ur. Branka Magaš i Ivo Žanić), Zagreb-Sarajevo 1999., 72.-73.

³ Središnji vojni arhiv (SVA), Ministarstvo obrane Republike Hrvatske (MORH), Zagreb, Fond 122. brigade Hrvatske vojske (F122), Klasa 804-04/93-02/01, Urudžbeni broj 2144-11-93-08, Izvješće od 21. travnja 1993.

⁴ Muzej Đakovštine Đakovo (MĐ), 4608/63, Ratni dnevnik 122. brigade (RD122), Zapis od 28. lipnja 1991.

⁵ D. MARIJAN, *Bitka za Vukovar*, Zagreb-Slavonski Brod 2004., 29.

viti i probleme koji su pratili to pripremno razdoblje. Prema zapisu s početka srpnja 1991., bez obzira na primjetnost visoke razine morala i optimizma, prve je probleme uzrokovala vezanost ljudstva uz svakodnevnicu ravničarske Đakovštine i psihološki teret koji donosi izbijanje svakoga ratnog sukoba. Naime, zbog činjenice da je većina ljudstva živjela od poljoprivrednih djelatnosti zapovjedništvo je dopuštalo napuštanje jedinice radi obavljanja tih poslova. No, zajedno s njima otišlo je «i oko 20 ljudi koji nisu psihički spremni ili ne žele biti u jednici».⁶ Ipak, bez obzira na ove poteškoće, okupljeno ljudstvo počelo se sve uspješnije privikavati na pravila vojničkog života. Nakon početnog razdoblja usvajanja temeljnih aspekata vojne službe (npr. izvođenje vojnih vježbi i dežurstava, straža i sl.) u drugoj polovici kolovoza postrojba počinje s utvrđivanjem položaja oko Đakova te osiguranja, u vojnom smislu, važnih, objekata u samom gradu.⁷

Vukovarsko-vinkovački prostor, počevši od srpnja 1991., postaje jednim od najvećih ratnih žarišta u Hrvatskoj. U seoskim naseljima tog područja, s većinskom srpskom populacijom, intenziviraju se pobunjeničke aktivnosti, a u njih postupno dolaze i postrojbe JNA. Na taj način sela Negoslavci, Pačetin, Bršadin, Bobota, Borovo Selo i Mirkovci, kao najistaknutiji primjerci, postaju početne točke za predstojeće napade na Vukovar i Vinkovce. Seosko naselje Tenja imalo je istu «zadaću» u planiranom napadu na Osijek.⁸ Đakovačko je područje prvi zapadni susjed tomu prostoru. Sukladno intenziviranju ratnih djelovanja početkom rujna 1991. godine 107. brigada ZNG-a, točnije, njezina đakovačka bojna dobiva zadaću spriječiti prodor JNA pravcem Vinkovci-Đakovo i širenje srpske pobune pravcem Šodolovci-Semeljci.⁹ Usporedo sa zaustavljanjem snaga JNA u pokušaju napada s istoka, trebalo se zaštititi i od eventualnih agresivnih namjera u pozadini, oličenih u vidu objekata pod kontrolom JNA u Đakovu i njegovoj okolici. No, bojna je iznenada, u noći 12. rujna, dobila zapovijed o hitnom premještanju u Zagreb. Idućeg dana, bojna je iz zagrebačkog Centra za obuku policije prebačena na područje Hrvatske Dubice sa zadaćom osiguranja cestovnog pravca Hrvatska Dubica-Jasenovac. Nakon uspješno obavljene zadaće i, praktički, prvog suočavanja s vatrenim djelovanjem, bojna je u popodnevnim satima 14. rujna vraćena u Đakovo.¹⁰

No, vremena za odmor nije bilo. Već idućeg dana bojna je uključena u borbe za osvajanje objekata pod kontrolom JNA (vojarne «Dračice» i «Diljski partizanski odred», Dom JNA te garnizonsko skladište JNA u Nabrdū, kod sela Gašinci). Zajedno s postrojbama djelatnog ZNG-a (satnija 3. «A» brigade), policije te jedinicama Narodne zaštite (NZ), u četverodnev-

⁶ MĐ, 4608/63-RD122, Zapis od 8. srpnja 1991.

⁷ Isto, Zapisi od 14. srpnja te 17., 19. i 24. kolovoza 1991.

⁸ D. MARIJAN, «Slavonija», 286.

⁹ ISTI, *Bitka za*, 121.

¹⁰ MĐ, 4608/63-RD122, Zapisi od 12., 13. i 14. rujna 1991.

nim borbama (15., 16., 17. i 18. rujna) uspijevaju prisiliti postrojbe JNA na predaju.¹¹ Jedna od posljednjih bojnih akcija đakovačke bojne bilo je sudjelovanje u prvom pokušaju deblokade Vukovara. Bilo je predviđeno da bojna bude u stanju pripravnosti zbog eventualne akcije na pravcu Đakovo-Ivankovo-Nuštar, u slučaju odsijecanja 109. brigade ZNG-a. Pokušaj, izveden 19. rujna, nije rezultirao probijanjem obruča oko Vukovara, ponajviše zbog ulaska jakih snaga JNA preko Šida u Hrvatsku.¹²

Osvajanje objekata pod kontrolom JNA predstavlja drugi važan trenutak u nastanku 122. brigade i to iz dva osnovna razloga. Prije svega, 2. bojna 107. brigade ZNG-a došla je u posjed značajnih količina naoružanja, od kojeg je posebno važno izvojiti različite vrste protuoklopnih sredstava. S druge strane, sudjelovanje postrojbi NZ-a u osvajanju vojarni pružilo je zapovjedništvu 2. bojne 107. brigade ZNG-a, koja je predstavljala temelj za nastanak 122. brigade HV-a, važan izvor ljudskih potencijala, koji su, u rujanskim đakovačkim događajima 1991., stekli i djelomično borbena iskustva. Prema sjećanju tadašnjeg zapovjednika Općinskog stožera NZ-a u Đakovu, od oko 2.000 naoružanih pripadnika NZ-a, veliki dio je, nakon oslobođanja vojarni, ubrzo «prešao u pričuvnu 122. brigadu Hrvatske vojske Đakovo».¹³

Sve veća koncentracija postrojbi JNA u istočnoj Slavoniji primorala je Zapovjedništvo ZNG-a za istočnu Slavoniju i Baranju na zahtjev za novim valom mobilizacije. Realizacija tog prijedloga počela je s 25. rujnom, kada je donesena zapovijed za stvaranjem novih brigada, s osloncem na postojeće brigade ZNG-a (107. i 108.).¹⁴ Dan kasnije, 26. rujna, došlo je do formiranja 122. brigade HV-a, koju su, u početku, činile dvije pješačke bojne (u međuvremenu vraćena je bojna koja je dotada bila pridodata 109. brigadi ZNG-a) te neke prateće jedinice.¹⁵

Unutarnja organizacija 122. brigade HV-a

U trenutku formiranja 122. brigada HV-a sastojala se od dvije pješačke bojne (2. bojna 107. brigade ZNG-a postaje 1. bojna, a bojna, koja je, do tada bila pridodata 109. brigadi ZNG-a, postaje 2. bojna brigade). Pad Vukovara u studenom 1991. predstavlja sljedeći važan trenutak u organizacijskom

¹¹ MĐ, 4608/63-RD122, Zapisi od 15. i 16. rujna 1991.; Zvonko BUŠIĆ, «Napetost u đakovačkoj općini», *Đakovština u Domovinskom ratu*, Đakovo 1993., 56.-69.; Dražen NAJMAN, Ivan POSILOVIĆ i Marija DUJIC, *Blokade i osvajanja vojarni i vojnih objekata u Hrvatskoj*, Zagreb 2004., 325.-329.

¹² D. MARIJAN, *Bitka za*, 134.

¹³ D. NAJMAN, I. POSILOVIĆ i M. DUJIC, *Blokade i osvajanja*, 339., Iskaz Joze Leke.

¹⁴ D. MARIJAN, «Slavonija», 286.

¹⁵ Andrija BORIČIĆ i Mirko DRENJAC, «Izrastanje obrambenih snaga», *Đakovština*, 86.; D. MARIJAN, «Slavonija», 296. Brigada je, po prvotnom prijedlogu, trebala nositi broj 202., ali intervencijom načelnika Glavnog stožera HV-a, Antuna Tusa, određeno je da numeracije postrojbi slijede mobilizacijski razvoj HV-a. (D. MARIJAN, *Bitka za*, 143.-144.)

ustroju 122. brigade. Usljed pogoršanja opće vojne situacije na istočnoslavonskom bojištu nametnula se potreba daljnjeg povećanja brojnog stanja brigade. Tako na samom početku studenog dolazi do formiranja 3. pješačke bojne. Bojna je sastavljena od pripadnika naoružanih odreda NZ-a te jednog voda rezervnog sastava policije iz Đakova.¹⁶ U drugoj polovici studenog formira se i 4. pješačka bojna 122. brigade. Mobilizacija 4. bojne počela je 21. studenog u Đakovu, a bilo je predviđeno da se naoruža «oružjem Teritorijalne obrane koje se nalazi u sastavu Narodne zaštite; prvenstveno automatsko oružje, puške 7,9 mm i puškomitraljeze 7,9 mm».¹⁷ Iz ovoga je vidljivo da je brigada do početka prosinca izgradila svoju unutarnju organizacijsku osnovicu u vidu formiranja četiriju pješačkih bojni.

Usporedo s razvojem pješačkih formacija tekao je i ustroj ostalih rodovskih postrojbi brigade. Ključan trenutak za ustroj topničkih postrojbi bio je pad vojarni u Đakovu. Velike količine topničkog i drugog oružja koje su tada dospjele u ruke hrvatskih snaga omogućile su uspješan ustroj tih postrojbi, ali i distribuciju velikih količina naoružanja na druga bojišta (Vinkovci, Županja i Nova Gradiška). Do kraja rujna ustrojen je jedan mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun. Sastojao se od dvije baterije protuoklopnih topova 100 mm te jedne raketne baterije POLO M-83. Za formiranje drugog divizijuna nedostajale su nišanske sprave.¹⁸ Pola mjeseca kasnije, pored mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna, dovršen je ustroj i posebnog mješovitog artiljerijskog divizijuna, koji je imao tri baterije. Dvije su se sastojale od po četiri haubice od 122 mm, a treća je imala pet minobacača od 120 mm. Zapovjednik Operativne zone Osijek obaviješten je i da je deset minobacača (s pet bojnih kompleta streljiva) upućeno na druga bojišta.¹⁹ Studeni 1991. je donio određene promjene u unutarnjem ustroju artiljerijskih divizijuna. Mješoviti artiljerijski divizijun je ojačan s baterijom od četiri top-haubice od 152 mm, kojoj je trebalo pridodati pripadajuće ljudstvo i streljivo, dok je treća baterija mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna, zbog određenih tehničkih problema, izgubila dva oruđa. U oba divizijuna nalazilo se ukupno 457 ljudi, od toga 34 časnika, 42 dočasnika te 381 vojnik.²⁰

Postrojba protuzračne obrane također početke vuče iz vremena formiranja brigade u rujnu 1991. Prvo borbeno djelovanje samohodni laki artiljerijsko-raketni divizijun 122. brigade HV-a imao je 19. rujna, a sastojao se od dviju

¹⁶ A. BORIČIĆ, M. DRENJAC, «Izrastanje», 87.; D. NAJMAN, I. POSILOVIĆ i M. DUJIĆ, *Narodna zaštita u Domovinskom ratu*, Zagreb 2002., 110.

¹⁷ SVA-MORH, F122, 477-2/1991., Izvod iz zapovijedi od 19. studenog 1991.

¹⁸ SVA-MORH, F122, 2121-06-91-02, Izvješće od 27. rujna 1991.; D. MARIJAN, *Bitka za*, 145.

¹⁹ SVA-MORH, F122, 2121-06-91-104, Podaci o artiljeriji od 16. listopada 1991.

²⁰ SVA-MORH, F122, 304/91, Izvješće o formiranju artiljerijskih jedinica od 3. studenog 1991.

baterija BOV-3 20/3.²¹ Oružjem iz đakovačkih vojarni postrojba protuzračne obrane ubrzo je znatno ojačana. Već krajem listopada 1991. samohodni laki artiljerijsko-raketni divizion se sastojao od 13 topničkih oruđa te 36 komada raketnih sustava STRIJELA. Do 22. listopada postrojba je postigla zavidne rezultate u sučeljavanju s neprijateljskim zrakoplovstvom. U borbama za đakovačke vojarnje prijavljeno je oborenje dva zrakoplova tipa Orao (19. IX.), u području sela Koritna i Mrzović tri zrakoplova tipa Galeb (4. X.), u namjeri napada na Ivankovo te Vinkovce, dan poslije (5. X.) još dva Galeba te 6. listopada jedan MIG-21, prilikom raketiranja Semeljaca, i dva Galeba kod sela Jarmina.²² Posjedovanje velike količine različitih protuzrakoplovnih sredstava kao i zavidna razina uvježbanosti posada samohodnog lakog artiljerijsko-raketnog divizionja omogućile su njegovo izrastanje u viši ustrojbeni oblik. Tijekom 1992. samohodni laki artiljerijsko-raketni divizion je izdvojen i preimenovan u 64. samostalni laki artiljerijsko-raketni divizion, koji je ostao djelovati u zoni odgovornosti 122. brigade. Sve to bili su znaci uspješne organizacije postrojbi protuzračne obrane što je, onda, moralo dovesti i do konkretne učinkovitosti. Zapovjednik postrojbi protuzračne obrane 122. brigade ocijenio je djelovanje postrojbe «vrlo visokom ocjenom, a to pokazuje broj srušenih aviona [...], sačuvano ljudstvo od ranjavanja i pogibija, održavanje zdravstvene kondicije ljudstva (bolovanje minimalno), vrlo dobro održavana tehnika i niz drugih parametara».²³ Sredinom iste godine 64. divizion protuzračne obrane sastojao se od baterije BOV-3, samohodnog voda te raketne baterije (po jedna IGLA i STRIJELA te šest lansera S-2). Također, od viška sredstava, koja se formacijski nisu mogla uklopiti u 64. divizion, ustrojen je i jedan samostalni vod protuzračne obrane, koji je pridodan 3. bojni. Ovaj vod posjedovao je četiri topnička oruđa. Vod je ustrojen u sklopu 64. divizionja protuzračne obrane da bi nakon toga bio pripojen 3. bojni.²⁴ Postrojbe protuzračne obrane, za razliku od većine drugih postrojbi brigade, u biti, imaju dvojaku zadaću: zaštitu teritorija te postrojbi na položaju. Taktiku ove postrojbe, a s obzirom na prethodne postavke, njezin zapovjednik je ovako opisao: «Rađen je kružni način obrane teritorija i jedinica na isturenim vatrenim položajima [...] s tim što se vatrena zona uništenja svakog oružja preklapala sa minimalnom 1/3 tako da svaki zrakoplov u dolasku tuku bar 2 oruđa».²⁵ Polučeni uspjesi potvrđuju opravdanost izabrane taktike; do sredine studenog 1991. prijavljeno je oborenje još tri neprijateljska zrakoplova tipa MIG-21.²⁶

²¹ SVA-MORH, F122, Klasa 804-04/93-02/01, Ur. broj 2144-11-93-08, Izvješće od 21. travnja 1993.

²² SVA-MORH, F122, 2121-06-91-183, Izvješće od 22. listopada 1991.

²³ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/98, Ur. broj 2144-01/06-92-1, Izvješće od 21. ožujka 1992.

²⁴ SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/135, Ur. broj 2144-01/06-92-1, Izvješće od 28. ožujka 1992.

²⁵ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/228, Ur. broj 2144-01/06-92-1, Izvješće od 25. lipnja 1992.

²⁶ *Isto.*

U prvoj polovici listopada 1991. dovršeno je i formiranje inženjerijske čete. Postrojba je raspolagala s četiri rovokopača, dva utovarivača, dva gusjeničara-dozera, jednim kamionom samoistovarivačem te jednim kamionom TAM. Također, opskrbljenost čete minsko-eksplozivnim sredstvima i popratnom opremom bila je na zadovoljavajućoj razini. Tako je, na primjer, posjedovala 13.238 komada različitih mina te 7.410 kg različitih vrsta eksploziva. U organizacijskom smislu, postrojbu su sačinjavali jedan inženjerijski te dva pionirska voda. Brigadni načelnik inženjerije zaključio je da je četa «dobro osposobljena za izvođenje inženjerijskih radova, dok za ostale radove nije još najbolje osposobljena, a obuka se svakodnevno izvodi na osposobljavanju ljudstva za pojedine dužnosti».²⁷ Tijekom idućih mjeseci ove poteškoće su uspješno prevladane. Do druge polovice travnja 1992. djelovanjem brigadne inženjerije iskopana i uređena je 171 zemunica za smještaj i zaštitu ljudstva, 69 skloništa (skladišta) za streljivo, 30 položaja za transportere, 82 položaja za pješačke te 65 položaja za topničke položaje. Također, iskopano je «30 km rova i 680 metara tranšea za izvlačenje ljudstva i izlazak na položaj».²⁸

Ustroj logističke podrške, što je i očekivano, počeo se oblikovati od samog osnivanja brigade. Tada je oformljen logistički vod, koji je kasnije prerastao u viši ustrojbeni oblik, satniju.²⁹ Čini se da je sektor logistike u 122. brigadi zaista od samih početaka brigade ustrojen na pravilan način. Prema riječima njezina zapovjednika pripadnicima brigade «među prvima u HV se uspjelo nabaviti odjeću za sve vojnike, pa čak i dva kompleta. Nikada nismo slali vojnike u borbu i na zadatak, a da im nismo osigurali najmanje dva borbena kompleta municije. [...] Brojna motorna vozila, (oko 200), sve je to osiguravano i zbrinjavano.».³⁰ No, očigledno je, u pojedinim razdobljima, znalo doći do određenih poteškoća. Tijekom jeseni i prve polovice zime 1991., brigada je, usljed visokog intenziteta ratnih djelovanja, utrošila velike količine ratne opreme. Zbog toga ne čudi da je početkom iduće, 1992., došlo do pojave nedostatka određenih ratnih potrepština, u prvom redu streljiva i (zimске) opreme. Često je i izbijanje nesporazuma u zapovjednom lancu uzrokovalo poteškoće s opskrbom postrojbi na bojištu. Tako se u veljači 1992. pojavio problem manjka streljiva. Vremenski uvjeti uzrokovali su i povećanu potrebu za zimskom opremom, «čiji nedostatak», ocijenio je zapovjednik brigade, «umanjuje borbenu gotovost».³¹ Kada je uskoro došlo do demobilizacije dijela brigade, te, usporedo s tim, i ustroja domobranskih pukovnija te garnizona u Đakovu, postrojbama kojima je brigada bila ustrojbeno osnovica, određena pomutnja, uzrokovana tim organizacijskim promjenama, ponajviše se osjeti-

²⁷ SVA-MORH, F122, 2121-06-91-85, Izvješće od 12. listopada 1991.

²⁸ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/135, Ur. broj 2144-01/07-92-1, Izvješće od 20. travnja 1992.

²⁹ SVA-MORH, F122, Klasa 804-04/93-02/01, Ur. broj 2144-11-93-08, Izvješće od 21. travnja 1993.

³⁰ A. BORIČIĆ, M. DRENJAC, «Izrastanje», 100.

³¹ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/53, Ur. broj 2144-01-92-1, Ocjena borbene gotovosti od 13. veljače 1992.

la u sektoru logistike. U srpnju 1992. opet je istaknut zahtjev za većim količinama opreme (odore i dr.). Tako je, na primjer, opskrbljenost šatorskim krilima pokrivala samo 20% potreba brigade.³² Ustroj garnizona u Đakovu također je uzrokovao poteškoće u djelovanju logistike. Kako pitanje njegova ustroja nije bilo riješeno u prvim mjesecima 1993. brigadna logistika suočila se s određenim problemima. Takav problem je bilo pitanje nadležnosti, što upućuje na zaključak da određena pitanja unutarnjeg ustroja hrvatskih oružanih snaga još nisu bila adekvatno riješena, čemu je velikim dijelom uzrok bila, nedvojbeno, činjenica stvaranja oružanih snaga, praktički, tijekom oružanog sukoba. Naime, logistika 122. brigade trebala se pobrinuti za ustroj garnizona, no ona je i dalje bila u nadležnosti brigade; tako je stvoren problem dvojnog zapovijedanja «jer Zapovjednik 122. br. zapovjeda sa logistikom, a zapovjednik vojarne je odgovoran za stanje u vojarni».³³

Ustroj saniteta tekao je ovisno o stupnju unutarnje izgradnje brigade. S obzirom na «šaroliki sastav 122. brigade» načelniku brigadne sanitetske službe bilo je potrebno određeno razdoblje za njezin potpuni ustroj. No, krajem listopada 1991. već se moglo govoriti o prilično dobro ustrojenoj sanitetskoj službi. Osim načelnika sanitetske službe u brigadi su se nalazila još tri liječnika opće prakse te jedan apsolvent medicine. Unutar svake pješačke bojne ustrojeno je sanitetsko odjeljenje s medicinskim tehničarima i bolničarima, a u svakoj četi i artiljerijskoj jedinici nalazio se po jedan bolničar. Od motornih vozila sanitetska služba je posjedovala dva sanitetska terenska vozila te po jednu sanitetsku kampanjolu i jedan kamion TAM 110. U stvarnosti je, a prema riječima načelnika saniteta, to izgledalo ovako: «Pružanje prve i neodložne med. pomoći se obavlja direktno na terenu od strane bolničara u jedinici, zatim povrijedjenog preuzima pincgauer sanitetski sa med. tehničarom i evakuiraju povrijedjenog do mjesta gdje je stacioniran liječnik, a dalje se angažiraju civilni saniteti i evakuiraju ranjene do najbliže med. ustanove».³⁴ Brigadna sanitetska služba bila je u uskoj vezi s đakovačkim Domom zdravlja. U toj ustanovi je osiguran posebni ambulanti prostor za pripadnike vojnih i policijskih snaga, a i cjelokupna opskrba brigade medicinskim potrepštinama išla je preko Doma zdravlja «jer se sva sredstva nalaze u Domu zdravlja i iz njega se po potrebi izuzimaju».³⁵ Intenzivnije angažiranje brigade na bojištu stavilo je i sanitetsku službu u težu poziciju. Problem, koji je iskrsao početkom 1992., sastojao se u nedostatku sanitetskih motornih vozila te u neodgovarajućoj opremljenosti ostalih terenskih vozila. Ipak, istaknuto je kako sanitet brigade «u globalu zadovoljava, pogotovo što se tiče kadra i sanitetskih materijalnih sredstava».³⁶

³² SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/373, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje o bojevoj gotovosti od 29. srpnja 1992.

³³ SVA-MORH, F122, Klasa 81/93-02/01, Ur. broj 2144-01/02-93-1, Izvješće od 29. siječnja 1993.

³⁴ SVA-MORH, F122, Ur. broj 2121-06-91-196, Izvješće od 23. listopada 1991.

³⁵ *Isto.*

³⁶ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/53, Ur. broj 2144-01-92-1, Ocjena borbene gotovosti od 13. veljače 1992.

Djelokrug rada veterinarske brigadne službe bio je provedba kontrole kuhinja i skladišta namirnica, kvalitete isporučenih količina mesa i mesnih preradevina te higijenske ispravnosti vode u kuhinjama i vode iz bunara. Čini se da su pripadnici intendanture, koliko su to, naravno, mogućnosti dopuštale, savjesno vodili brigu o higijenskim uvjetima. «U kuhinjama i skladištima stanje je zadovoljavajuće. Osoblje zadovoljava sanitetske uvjete i trovanja vojske nije bilo. Bunari na položajima se redovito kloriraju i voda je higijenski ispravna.» - istaknuto je.³⁷

Brigada se morala pobrinuti i za sigurnost vojnih objekata u Đakovu i okolici. U tu svrhu je, u drugoj polovici listopada 1991., ustrojena posebna jedinica za osiguranje i održavanje vojnih objekata. Jedinica je trebala osiguravati i sanirati oštećenja na poligonu «Nabrđe», skladištu «Gaj» te vojarni «Dračice». Predviđen je ustroj voda od ukupno 52 vojnika koji se dijelio u pet odjeljenja: četiri za zaštitu i jedan za saniranje vojnih objekata.³⁸ Diverzantski vod od 12 vojnika ustrojen je potkraj 1991. sa zadaćom izvršavanja «posebnih zadataka u neprijateljskoj pozadini».³⁹

Pirotehnička grupa u 122. brigadi sastojala se od petorice pirotehničara. Do druge polovice rujna 1991. pirotehnička grupa je, u zoni odgovornosti brigade, uništila 664 komada različitih vrsta minsko-eksplozivnih sredstava te 500 kg napalm smjese. Pirotehničari 122. brigade su, prema službenim izvješćima, imali pune ruke posla. Zaključno s drugom polovicom travnja 1992. grupa je, u zonama djelovanja, ugradila «6125 PT mina i 790 PP mina ne računajući mine koje su utrošene na popunu minskog polja na mjestima gdje su mine uništene djelovanjem agresora ili nekim drugim načinom».⁴⁰ Grupa se aktivirala i izvan djelokruga brigade: intervencije po nalogu đakovačkog Centra za obavješćivanje, po pozivima Kriznih štabova mjesnih zajednica, izrada minsko-eksplozivnih prepreka, u područjima djelovanja drugih brigada te na osiguravanju brigadnih vojnih objekata.⁴¹ S obzirom na geografske osobitosti Đakovštine pirotehničarska grupa bila je angažirana i u poslu «vraćanja» ratarskih površina njihovoj prvotnoj svrsi – poljoprivrednoj proizvodnji. Zato i ne čudi dodatna aktivizacija grupe u proljeće 1992., u mjeri, u kojoj su to ratna djelovanja dopuštala, tj. u vrijeme «kada predstoje proljetni poljoprivredni radovi».⁴²

³⁷ *Isto.*

³⁸ SVA-MORH, F122, 2121-06-91-144, Naređenje od 18. listopada 1991.

³⁹ SVA-MORH, F122, 656/91, Zapovijed od 3. prosinca 1991.

⁴⁰ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/135, Ur. broj 2144-01/07-92-1, Izvješće od 20. travnja 1992.

⁴¹ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/442, Ur. broj 2144-01/07-92-1, Izvješće od 21. rujna 1992.

⁴² «Pirotehničari uporno rade», *Balistik*, Đakovo, 15. travnja 1992.

Unutar brigade je djelovao i vod radiološko-biološko-kemijske obrane. Iako niti u jednom trenutku nije bio prisiljen djelovati protiv napada ovim sredstvima, vod radiološko-biološko-kemijske obrane nije bio besposlen. Njegovo, prije svega, pokazno djelovanje posebno je došlo do izražaja u županjskom Posavlju.⁴³ Posebna pozornost se poklanjala eventualnom napadu kemijskim oružjem. Stoga je vod radiološko-biološko-kemijske obrane, pored ostalog, često provodio «i sve nužne mjere za potrebnu dekontaminaciju ljudstva i tehnike».⁴⁴ Zaključno s veljačom 1992. razina uvježbanosti voda radiološko-biološko-kemijske obrane bila je u potpunosti prilagođena zahtjevima ratne stvarnosti. Istaknuto je kako je vod radiološko-biološko-kemijske obrane «u potpunosti izvježban i obučen za RBK izviđanje, dekontaminaciju ljudstva i tehnike te za asanaciju bojišta».⁴⁵ Kasnije, kada je pristupljeno demobilizaciji brigade, ljudstvo i oprema voda radiološko-biološko-kemijske obrane 122. brigade prebačeno je 131. brigadi.⁴⁶ Pod djelomičnom nadležnošću brigade nalazio se i vod Vojne policije. Vod je bio angažiran na neposrednom fizičkom osiguranju, organiziranju prijavne službe na glavnim ulazima vojnih objekata brigade, kontroli vojnog prometa, uspostavama kontrolnih punktova te kontrolama ulazaka i izlazaka iz zona borbenog djelovanja. Vod je bio smješten u đakovačkoj vojarni «Dračica».⁴⁷

Odmah po nastanku brigade ustrojava se i odjeljenje za informativno-propagandno-psihološko djelovanje (informativno-psihološko djelovanje). Najvažnija zadaća odjeljenja informativno-psihološkog djelovanja bila je sadržana u sintagmi «jačanje borbenog morala». Konkretno djelatnosti, kojima se nastojalo podići razinu borbenog morala, bile su sljedeće: stalno informiranje ljudstva (o stanju brigade i sl.), briga za ranjenike i obitelji smrtno stradalih, organiziranje kulturno-sportskog života te suradnja s organima vlasti, gospodarskim subjektima, dijasporom i dr. te pomoć u radu braniteljskih, veteranskih i drugih udruga.⁴⁸ Odjeljenje informativno-psihološkog djelovanja bilo je ustrojeno na način da je svakoj rodovskoj brigadnoj postrojbi bilo dodijeljeno pododjeljenje. Brigadno topništvo ustrojilo je odjeljenje za informativno-psihološko djelovanje početkom 1992. Prilikom njegova ustroja naglašeno je da su zadaće ove službe: «tretman osnovnih pravaca i djelovanja prema agresoru, prema našim snagama i stanovništvu te bavljenje psihološko-informativnim aspektom borbenog djelovanja u pripremi i izvođenju borbenih aktivnosti

⁴³ A. BORIČIĆ, M. DRENJAC, «Izrastanje», 100.-101.

⁴⁴ «Provjera radioaktivnosti», *Balistik*, 15. travnja 1992.

⁴⁵ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/53, Ur. broj 2144-01-92-1, Ocjena borbene gotovosti od 13. veljače 1992.

⁴⁶ SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/366, Ur. broj 2144-01/13-92-1, Nalog od 30. listopada 1992.

⁴⁷ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-01/118, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zapovjed od 14. ožujka 1992.

⁴⁸ A. BORIČIĆ, M. DRENJAC, «Izrastanje», 108.-109.

kao i psihološko-informativna djelatnost u sustavu zapovijedanja». ⁴⁹ Čini se da je djelovanje brigadnog zapovjedništva na području brige za ranjene vojnike te obitelji poginulih boraca rezultiralo izrazito povoljnim motivacijskim učinkom. Tako se, u izvješću iz prve polovice veljače 1992., konstatira kako «na visok moral naših vojaka djeluje i svakodnevna briga za ranjene borce, njihove obitelji, kao i za obitelji poginulih. U zapovjedništvu brigade dobro je organizirano sve ono što je vezano za sahranu poginulih. Članovi zapovjedništva posjećuju ranjene borce u bolnicama i obiteljskim domovima prilikom oporavka. Osim toga, obiteljima vojaka slabijeg imovnog stanja uručuju se prigodni obiteljski pokloni. Značajna se pozornost pridaje i rješavanju stambenih problema, kako obitelji poginulih boraca i njihovoj djeci, tako i obiteljima ranjenih boraca koji nemaju riješeno stambeno pitanje.» ⁵⁰ Više vojne vlasti (Operativne zone) nastojale su službu za informativno-psihološko djelovanje učiniti učinkovitijom na mnoge načine; zapovjedništvo Operativne zone Osijek tako je naložilo da se u svim postrojbama do razine voda osigura dostupnost dnevnog i tjednog tiska. Također, naloženo je logističkom odjeljenju brigade i «da se svakom odjeljenju osigura po jedan tranzistor kako bi se moglo organizirati slušanje vijesti». ⁵¹ Kasnije je, s obzirom na okolnosti, organizirana i nabava televizora. ⁵² Važnu ulogu u redovitom informiranju pripadnika brigade, ali i mogućnosti njihova izražavanja, imali su povremenici 122. brigade – *Balistik i Druga četa*. ⁵³

Organizacijski ustroj 122. brigade HV-a početkom 1992., s brojnošću pojedine postrojbe, donosimo u sljedećoj tablici: ⁵⁴

Jedinica	Časnika PF*/Ima	Dočasnika PF/Ima	Vojnika PF/Ima	Ukupno PF/Ima
1	2	3	4	5
Zapovjedništvo	34/37	5/6	0	39/45**
Ured zapovjednika	0	3/3	16/22	19/25
Izviđački vod	1/1	2/2	17/17	20/20
Vod veze	2/2	4/4	42/21	48/27
Vod radiološko-biološko-kemijske obrane	1/1	3/3	26/25	30/29
Vod vojne policije	1/2	5/5	41/45	47/52

⁴⁹ «Formirana služba psihološko-informativne djelatnosti», *Balistik*, 18. veljače 1992.

⁵⁰ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/53, Ur. broj 2144-01-92-01, Ocjena borbene gotovosti od 13. veljače 1992.

⁵¹ SVA-MORH, F122, 870/91, Obavijest od 17. prosinca 1991.

⁵² SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/53, Ur. broj 2144-01-92-01, Ocjena borbene gotovosti od 13. veljače 1992.

⁵³ Adam RAJZL, «Sredstva javnog priopćavanja», *Dakovština*, 296.

⁵⁴ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/53, Ur. broj 2144-01-92-01, Ocjena borbene gotovosti od 13. veljače 1992.

1	2	3	4	5
Diverzantski vod	1/1	6/1	22/8	29/10
Protivdiverzantski vod	1/1	4/4	30/27	35/32
1. bojna	24/26	49/45	467/485	540/556
2. bojna	24/24	49/42	467/435	540/501
3. bojna	24/24	49/45	467/435	540/444
4. bojna	24/20	49/23	467/366	540/409
Mješoviti artiljerijski divizijun	16/16	12/12	97/97	125/125
Pozadinska četa	7/7	10/10	69/108	86/125
Samohodni laki artiljerijsko-raketni divizijun protuzračne obrane	10/10	29/29	189/189	228/228
Inženjerijska četa	6/6	12/12	81/81	99/99
Mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun	22/22	29/29	315/315	366/366
Prislušni radio centar i informacijsko odjeljenje	0	5/5	14/14	19/19
Vod za garnizonske poslove	1/1	2/2	19/19	22/22
Vod veze Sekretarijata za narodnu obranu	2/2	4/4	24/24	30/30
Sam. vod Mrzović	1/1	0	40/40	41/41
Sam. vod Vrbica	1/1	0	68/68	69/69
Sam. vod Kešinci	1/1	0	90/90	91/91
Sam. vod Semeljci	1/1	0	59/59	60/60
Sam. vod Koritna	1/1	0	55/55	56/56
Ukupno	206/208	331/286	3182/2985	3719/3481***

* PF = po formaciji

** = plus dvije građanske osobe

*** = s dvije građanske osobe kod zapovjedništva

Brigada na bojištu

Po svom službenom osnutku, obavljenom 26. rujna 1991., đakovačka 122. brigada HV-a postala je sastavni dio višeg ustrojbenog oblika nazvanog Operativna zona Osijek.⁵⁵ Odmah na početku treba istaknuti da brigada nije na liniju bojišnice izašla u punom sastavu, a određena rascjepkanost njezine

⁵⁵ Shemu ustroja i zapovjednog lanca Operativne zone Osijek vidi u D. MARIJAN, *Bitka za, 29.*

formacije, uvjetovana, naravno, ratnim djelovanjima, ali i neistodobnim nastankom njezinih rodovskih postrojbi, u prvom redu pješačkih bojni, proteći će se na ostatak 1991. Tako je, u isto vrijeme kada dolazi do službenog osnutka brigade, njezina buduća 1. bojna (tada još 2. bojna 107. brigade ZNG-a), prema zamislima nadređenih, trebala zauzeti položaje u Nuštru, radi obrane crte Kerlež-Đombe-Tordinci, s eventualnom mogućnošću napada na srpska uporišta Bršadin, Pačetin i Ostrovo te cestu Trpinja-Bobota, ali zapovijed, iz nepoznatih razloga, nije ostvarena.⁵⁶

Početak listopada 1991., nakon ustrojbenog razdoblja, dolazi i do postupnog angažmana dijelova brigade na istočnoslavonskom bojištu. Njezina 1. bojna uspijeva neutralizirati srpske napadačke namjere iz Šodolovaca i Markušice te zauzima položaje u šumskom kompleksu «Tomin hrast» i cestovnom pravcu Mrzović-Markušica.⁵⁷ Druga bojna brigade djeluje pod zapovjedništvom 109. brigade, te gledano pravcem sjever-jug, predstavlja najjužnije pozicioniranu brigadnu postrojbu. Bojna se u tim prvim listopadnim danima 1991. angažira u organizaciji obrane sela Jarmina, pokušavajući napadno djelovati prema srpskim uporištima Karadžićevu i Ostrovu.⁵⁸ Neki dijelovi brigade (ojačane čete) sudjeluju u pokušajima deblokade Vukovara. Pokušaj proboja planiran je u noći 10./11. listopada, a ojačana četa 122. brigade trebala se prikupiti u Nuštru radi uvođenja pravcem Zidine-Marinci-Bogdanovci. No, do planiranog napada nije došlo čemu objašnjenje treba tražiti u izostanku koordinacije prikupljenih snaga, ali i odbijanju nekih postrojbi da sudjeluju u planiranoj operaciji (2. i 3. bojna 3. «A» brigade ZNG-a).⁵⁹ Nekoliko dana kasnije (15. i 16. listopada) četu 122. brigade nalazimo u Ivankovu. No, polovica brigade nalazila se na odmoru u Đakovu, a dio je bio raspoređen u gradu.⁶⁰ Idućeg dana u Ivankovo, uz već prisutnu ojačanu četu, došla je i 2. bojna (tri čete, dijelovi topništva, tehničko te sanitetsko odjeljenje), s namjerom ponovnog pokušaja deblokade okruženog Vukovara. Zapovijed za odlazak u Ivankovo odbilo je izvršiti 26 vojnika, što predstavlja rijedak slučaj izvjesnih personalnih poteškoća u brigadi. No, zbog dogovorenog primirja, od planiranih napadnih operacija se odustalo.⁶¹ U tom trenutku prva bojna bila je razmještena nešto sjevernije tj. na pravcu Koritna-Kešinci-Šodolovci.⁶² Do kraja listopada položaji brigade nisu se važnije mijenjali. Prva bojna bila je smještena na spomenutom pravcu, utvrđujući položaje i odgovarajući na topničke ispade JNA. Postrojbe na bojištu bile su

⁵⁶ Isto, 141.

⁵⁷ A. BORIČIĆ, M. DRENJAC, «Izrastanje», 86.

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ D. MARIJAN, *Bitka za*, 174.-175.

⁶⁰ SVA-MORH, F122, 2121-06-91-103, Izvješće od 15. listopada 1991.; SVA-MORH, F122, 2121-06-91-108, Izvješće od 16. listopada 1991.

⁶¹ SVA-MORH, F122, 2121-06-91-136, Izvješće od 17. listopada 1991.; D. MARIJAN, *Bitka za*, 197.

⁶² SVA-MORH, F122, 2121-06-91-136, Izvješće od 17. listopada 1991.

angažirane na «uredjenju zaklona, maskiranju položaja, osmatranju prostora te organizaciji čuvanja orudja na borbenom položaju».⁶³ Druga bojna i dalje se nalazila u zoni odgovornosti 109. brigade. Brigadno topništvo također je dijelom bilo pozicionirano na vinkovačkoj bojišnici. Baterija haubica od 122 mm tako je gotovo cijelog 25. listopada djelovala po selima Gaboš i Karadžičevo.⁶⁴ Potkraj istog mjeseca dvije čete 122. brigade sudjelovale su u neuspješnom napadu na Ostrovo, u uzaludnom pokušaju odvratanja JNA od napada na Tordince.⁶⁵

Početak studenog donosi najavu većih napadačkih djelovanja JNA prema sjeverozapadnoj pozadini istočnoslavonskog bojišta tj. u pravcu Našica, Đakova i Valpova. Pored 106. i 130. brigade i 122. brigada HV-a trebala je imati važnu ulogu u zaustavljanju namjera JNA i srpskih pobunjenika.⁶⁶ Zapovjedništvo brigade predviđalo je najjače napade na pravcu Laslovo-Ernestinovo-Tenjski Antunovac, uz pojačano djelovanje pravcem Đakovo-Vladislavci-Bročanci. Zadatak brigade sastojao se u dopuni «dosadašnjeg sistema obrane u dodjeljenoj zoni» te «odsudnom obranom spriječiti prodor ka Djakovu».⁶⁷ Prva bojna, zajedno s postrojbama NZ-a, pojačane baterijom topova od 120 mm i mješovitim protuoklopnim vodom smještena je na pravcu šuma Durgutovica-Popova livada. Druga bojna, nakon što je izvučena iz zone djelovanja 109. brigade, smještena je u Đakovu, ali trebala je biti u stanju pripravnosti radi mogućeg djelovanja na pravcima Koritna - Šodolovci i Budrovci - šuma Durgutovica - Jarmina. Pored pješačkih bojni, u svrhu zadanih obrambenih namjera, angažirano je i brigadno topništvo sa zadatkom sprječavanja razvoja napadno-jurišnog postava JNA, mješovita protuoklopna baterija na pravcima Markušica-Vrbica te Šodolovci-Semeljci, divizijun protuzračne obrane, smješten u Đakovu i Semeljcima, inženjerijska četa sa zadaćom utvrđivanja obrambenih položaja te diverzantski i izviđački vod. Sveukupno gledajući, brigada je većinu snaga grupirala na pravcu Markušica-ekonomija Čeretinci-Mrzović-Vrbica-Đakovo dok su pomoćne snage koncentrirane na pravcu Šodolovci-Koritna-Semeljci.⁶⁸ Sredinom studenog zapovjedništvo Operativne zone Osijek pokušalo je još jednom probiti okruženje Vukovara. U planiranom prodoru sudjelovala je i 1. bojna 122. brigade, u pričuvnom postavu. Hrvatske snage nisu uspjele probiti opsadu Vukovara ponajviše zbog loše procjene jakosti protivnika te nespremnosti prikupljenog ljudstva.⁶⁹

⁶³ SVA-MORH, F122, 2121-06-91-194, Izvješće od 22. listopada 1991.

⁶⁴ SVA-MORH, F122, 233/91, Izvješće od 26. listopada 1991.

⁶⁵ D. MARIJAN, *Bitka za*, 203.

⁶⁶ *Isto*, 217.

⁶⁷ SVA-MORH, F122, 324/91., Zapovijed od 5. studenog 1991.

⁶⁸ *Isto*.

⁶⁹ D. MARIJAN, *Bitka za*, 227.-230.

U drugoj polovici studenog jedan od većih problema za hrvatske snage na istočnoslavonskom bojištu bio je težak položaj na pravcu Tenjski Antunovac-Ernestinovo-Laslovo. U pokušaju stabilizacije tog dijela bojišnice sudjelovala je i 122. brigada. Njezina 2. bojna, točnije, ojačana četa te bojne trebala je u jutarnjim satima 24. studenog zaposjesti položaje u rejonu Adica-Markuševac-Kanal (na rijeci Vuki) te «osigurati potpunu kontrolu kanala i spriječiti prijelazak agresora preko porušenih mostova». ⁷⁰

Na području djelovanja 122. brigade, središnje-sjeverozapadnom dijelu istočnoslavonske bojišnice, do kraja 1991. nije dolazilo do pomicanja crte bojišnice. Stupanj budnosti brigade nije smio biti umanjen niti u vrijeme božićno-novogodišnjih blagdana. Postrojbe koje su se zatekle na bojištu 24. i 31. prosinca morale su imati punu popunjenost. Također, u tim danima zabranjeno je «otvaranje vatre u znak veselja» tj. uporaba vatrenog oružja dopuštena je «samo po neprijatelju». ⁷¹ Brigada je kraj godine dočekala u sljedećem razmještaju: 1. bojna na pravcu šuma Durgutovica-Hrastin, 2. bojna u području šuma Kreketnjak (s djelovanjem prema Šodolovcima), 3. bojna (s mehaniziranom četom) na pravcu rijeka Vuka-Ivanovac-Tubojka (s ciljem neutralizacije neprijateljskih snaga u rejonu sela Koprivna) te 4. bojna na pravcu šuma Durgutovica-Taborište-Kešinci-Mrzović, u cilju osiguranja pozadine 1. bojne. ⁷² No, prijelaz u novu godinu nije protekao mirno. U novogodišnjoj noći postrojbe JNA djelovale su minobacačkim i tenkovskim projektilima po položajima brigade te selima Kešinci, Koritna, Semeljci i Mrzović. Istog dana zapovjedništvo brigade su posjetili potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske Zdravko Tomac i general-bojnik Imra Agotić. ⁷³

Na samom početku 1992. u Sarajevu je došlo do potpisivanja primirja između zaraćenih strana u Hrvatskoj. No, sukladno već ustaljenoj praksi njihova kršenja, i ovo primirje nije dugo potrajalo. Već 10. siječnja 1992. zapovjednik 122. brigade bio je, uslijed čestih povreda Sarajevskog sporazuma, koji su se očitovali u vidu snajperskog djelovanja po brigadnim položajima, iznenadnim pokretima neprijateljskog pješništva i oklopništva te ubacivanja izvidničko-diverzantskih trupa u brigadnu pozadinu, primoran posebnom zapovijedi upozoriti podređene mu postrojbe da od eventualno očekivanog odmora od bojnih djelovanja neće biti ništa. ⁷⁴ Naprotiv, zapovjednicima pojedinih rodovskih brigadnih postrojbi zapovijeđeno je da se potpisani «prekid vatre i primirje» moraju «iskoristiti za poboljšanje i zauzimanje povoljnijih obrambenih položaja». ⁷⁵ U smislu brigadnog rasporeda ova zapovijed

⁷⁰ SVA-MORH, F122, 529/91, Zapovijed od 23. studenog 1991.

⁷¹ SVA-MORH, F122, 962/91, Zapovijed od 22. prosinca 1991.

⁷² SVA-MORH, F122, 1042/91, Zapovijed od 29. prosinca 1991.

⁷³ SVA-MORH, F122, 1/92, Izvješće od 1. siječnja 1992.

⁷⁴ SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/21, Ur. broj 2144-01-92-1, Zapovijed od 10. siječnja 1992.

⁷⁵ SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/25, Ur. broj 2144-01-92-1, Zapovijed od 10. siječnja 1992.

značila je sljedeće: 1. bojna trebala je izvršiti procjenu područja Nikšićin lug, s mogućnošću njegova zauzimanja, 2. bojni je zapovijeden nastavak aktivnog djelovanja prema Šodolovcima i Petrovoj Slatini, uz dopuštenu uporabu isključivo hladnog i streljačkog naoružanja, 3. bojna trebala je nastaviti s utvrđivanjem položaja na pravcu rijeka Vuka-Tubojka, kao priprema za zauzimanje položaja u području Anta Majura, 4. bojna trebala je nastaviti s uređenjem obrambenih položaja u Domboku i šumi Durgutovici, mješovitom artiljerijskom divizionu i mješovitom protuoklopnom artiljerijskom divizionu je zapovijedeno postizanje stupnja pripravnosti za aktivno djelovanje po selima Koprivna, Šodolovci i Karadžićevo dok je samohodni laki artiljerijsko-raketni divizion protuzračne obrane trebao postići stupanj pune bojeve gotovosti.⁷⁶ Čini se da je zapovijed uspješno realizirana. Naime, 24. siječnja snage JNA pokušale su, koristeći vremensko-prostorne okolnosti (odvodni kanali i magla), ovladati šumom Tomin hrast, ali nakon petosatne borbe napad je odbijen.⁷⁷

Početkom veljače 1992., u kontekstu izbijanja prvih naznaka ratnih djelovanja u Bosni i Hercegovini, zapovjedništvo brigade obaviješteno je o utvrđivanju napadača u selima Šodolovci, Koprivna i Petrova Slatina. Obrana je, u tom području, povjerena 4. bojni, uz podršku voda mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizionu (topovi 100 mm T-2 i POLO-83) te voda protuzračne obrane (BOV 20/3).⁷⁸ Tijekom cijele prve polovice veljače JNA je narušavala netom potpisano primirje, ponajviše napadima iz topničkog naoružanja. Jedan od jačih topničkih napada na brigadne položaje tako se dogodio 9. veljače. Napadač je ispalio 40 projektila na Koritnu, 30 na Anta Majur i 6 na Semeljce, a napadnuti su i položaji 3. bojne u Tubojki.⁷⁹ JNA je, iako u sve manjoj mjeri, pokušavala probiti obrambene linije brigade i pješačkim napadima. U ranim popodnevnim satima 11. veljače odbijen je pješački napad iz Karadžićeva prema Durgutovici. Istog dana brigadno topništvo, po slobodnoj procjeni, nanijelo je znatne gubitke napadaču: kod Šodolovaca su uništena dva tenka te po jedan utovarivač i rovokopač, a u samom Karadžićevu tri bunkera.⁸⁰ Krajem veljače brigada je na bojišnici imala 2.320 vojnika kojima se, s najintenzivnijim sučeljavanjem s napadačem u području Šodolovaca, a prema vlastitoj procjeni, nasuprot se nalazio jedan oklopni bataljun JNA ojačan «sa oko 2000 domaćih i uvezenih četni-

⁷⁶ *Isto.*

⁷⁷ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/26, Ur. broj 2144-01-92-1, Izvješće od 25. siječnja 1992.

⁷⁸ SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/56, Ur. broj 2144-01-92-1, Zapovijed od 2. veljače 1992.

⁷⁹ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/48, Ur. broj 2144-01-92-48, Izvješće od 9. veljače 1992.

⁸⁰ SVA-MORH, F122, Str. pov. broj 81/92-02/50, Ur. broj 2144-01-92-1, Izvješće od 11. veljače 1992.

ka».⁸¹ S obzirom na opću sliku istočnoslavonskog bojišta 122. brigada nalazila se, kako je istaknuo i njezin zapovjednik, «na pomoćnom pravcu napada neprijatelja».⁸²

Svakako da je opasnost od proboja obrambenih linija hrvatskih snaga na istočnoslavonskom bojištu, kao posljedica više okolnosti (pored već evidentnog stupnja «potrošenosti» napadača, učvršćenja sustava hrvatske obrane, priprema za rat u BiH tu treba spomenuti i planirano razmještanje snaga Ujedinjenih naroda), s dubljim ulaskom u 1992., postajala sve manja. Ipak, u prvoj polovici ožujka, zadatak 122. brigade bio je «da odsudnom obranom ne dozvoli prodor agresora u zonu obrane i da omogućiti dolazak snaga OUN u predviđene rajone».⁸³ Smanjenje intenziteta oružanog djelovanja imalo je određenih demotivirajućih učinaka na ljudstvo brigade što se, onda, konkretiziralo u izvjesnom slabljenju vojne discipline. «Prisutna je velika opuštenost», istaknuo je zapovjednik brigade sredinom ožujka 1992., «kao da je rat završen, kao da se je protivnička strana rasula, a ne uzima se za ozbiljno da se agresor stalno ojačava [...], fortifikacijski popravljiva svoj položaj i svakodnevno djeluje po našim položajima».⁸⁴ Ipak, u istom izvješću, moral brigadnog ljudstva ocijenjen je dobrim.⁸⁵ Nešto kasnije zapovjednik je bio još konkretniji, istaknuvši kako su «stanje ni mira ni rata i određena pasivnost, te dosta dug period (nekoliko mjeseci) na istim položajima uticali [...] na moral boraca i donekle ga pasivizirali, od onoga početnog poleta i zanosa».⁸⁶ Tome je svakako pogodovala i taktika napadača, koja se sastojala od gotovo isključivo svakodnevnog provociranja topničko-streljačkim oružjem. Tako je, na primjer, 5. travnja na položaje brigade kod Šodolovaca djelovano iz streljačkog naoružanja. Istog dana djelovano je «mitraljezima i protivavionskim topovima po položajima 1. pb [pješačke bojne]».⁸⁷ Pred dolazak snaga međunarodne zajednice, nazvanih United Nation Protection Force (UNPROFOR), brigadnim postrojbama je zabranjena svaka uporaba vatrenih sredstava čak i u slučaju provokacija tj. «pripadnici 122. br. HV moraju strpljivo i disciplinirano sve to podnositi i ne uzvraćati vatru».⁸⁸

⁸¹ SVA-MORH, F122, Str. pov. broj 81/92-02/70, Ur. broj 2144-01-92-1, Izvješće od 27. veljače 1992.

⁸² SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/53, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Ocjena borbene gotovosti od 13. veljače 1992.

⁸³ SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/04, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zapovijed od 10. ožujka 1992.

⁸⁴ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/90, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zapažanja od 16. ožujka 1992.

⁸⁵ *Isto.*

⁸⁶ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/111, Ur. broj 2144-01-92-01, Referiranje od 30. ožujka 1992.

⁸⁷ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/118, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Izvješće od 5. travnja 1992.

⁸⁸ SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/153, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zapovijed od 17. travnja 1992.

Potkraj travnja zona odgovornosti brigade bila je duga 18 km. Dijelovi protuoklopnih postrojbi (dvije protuoklopne baterije) ustupljene su 131. i 139. brigadi. Zabrana uzvrćanja na provokacije uzrokovala je izvjesne probleme tj. za pretpostaviti je da je dovela do izvjesnog stupnja nezadovoljstva. Kakva-takva stabilnost, istaknuto je, «je rezultat stalnog boravka starijima među vojnicima i uticajem da se još malo strpe i osiguraju raspored snaga UNPROFOR-a».⁸⁹ Donekle raspoloženje pripadnika brigade može dočarati i kratki zapis zapovjednika 1. bojne, koji je, vezano uz takvu situaciju, zabilježio da, do dolaska međunarodnih snaga, «treba sačuvati živce i trpiti provokacije».⁹⁰

Izbijanje ratnog sukoba u BiH poremetilo je ustaljenu svakodnevicu 122. brigade. Koncentracija JNA u sjevernoj Bosni, početkom svibnja 1992., procijenjena je na oko 200 oklopnih vozila, pa je brigadi, u slučaju eventualnog prelaska rijeke Save od strane napadača, zapovijedeno uspostavljanje sustava obrane na pravcu Vrpolje-Slavonski Šamac, u suradnji sa 139. brigadom. U tu svrhu brigada je izdvojila 3. bojnu, koja je, zajedno s 2. domobranskom satnijom, mješovitim protuoklopnim vodom, baterijom samohodnih haubica od 122 mm te baterijom protuzračne obrane, trebala zauzeti položaje na kanalu Biđ, izvršiti prihvat postrojbi 139. brigade te uspostaviti obranu na pravcima Slavonski Šamac-Vrpolje te Svilaj-Donji Andrijevci-Vrpolje. Sustav obrane 122. brigada trebala je uspostaviti, pored spomenute 139. brigade, zajedno sa 131. (lijevi bok) i 157. brigadom (desni bok).⁹¹ Do kraja svibnja zona odgovornosti (crta bojišnice) nije se mijenjala, ali u potpunosti je povjerena pješачkim brigadnim postrojbama. Veći dio brigadnog topništva te popratnih postrojbi ustupljen je Operativnoj grupi Istočna Posavina, kao izravna posljedica intenziviranja sukoba u BiH.⁹² Sredinom lipnja, zbog uznapredovale demobilizacije (4. bojna), došlo je do izvjesnih promjena u rasporedu brigade. Nekadašnju zonu odgovornosti 4. bojne preuzele su 2. bojna (pravac Anta Majur-Mrkučevac) i 3. bojna (pravac rijeka Vuka-Anta Majur).⁹³ Također, za potrebe Operativne grupe Istočna Posavina, s položaja je izvučena 1. bojna, čiju zonu odgovornosti je preuzela 2. bojna i to po jedna pješачka četa na pravce ekonomija Čeretinci-Markušica, šuma Tomin hrast-Markušica i šuma Kreketnjak-Šodolovci.⁹⁴ Kraj lipnja, 122. brigada, u sasta-

⁸⁹ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/144, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje o borbenoj spremnosti od 26. travnja 1992.

⁹⁰ MD, 4608/63-RD122, Zapis od 2. svibnja 1992.

⁹¹ SVA-MORH, F122, Str. pov. 8/92-01/10, Ur. broj 2144-01/02-92-1, Zapovijed od 3. svibnja 1992.

⁹² SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/184, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje o borbenoj spremnosti od 25. svibnja 1992.

⁹³ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/216, Ur. broj 2144-01/03-92-1, Izvješće od 18. lipnja 1992.

⁹⁴ SVA-MORH, F122, Str. pov. 8/92-01/22, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zapovijed od 18. lipnja 1992.

vu dvije pješačke bojne, organizirala je sustav obrane u zoni od šume Durgutovica do rijeke Vuke. U sklopu Operativne grupe Istočna Posavina nalazila se 1. bojna, samohodna baterija haubica od 122 mm, baterija minobacača 120 mm te dvije protuoklopne baterije (u zoni odgovornosti 131. i 139. brigade).⁹⁵

Početak srpnja 1992., zapovjedništvo brigade, pretpostavljajući da su snage JNA izvučene iz njezine zone odgovornosti, procjenjivalo je da nasuprot brigadi, u srpskim uporištima Karadžićevu, Markušici, Podrinju, Adi, Šodolovcima i Koprivni napadač raspolaže sa snagama jačine jednog bataljuna Teritorijalne obrane. Također, procijenjeno je da su te snage raspoređene u obrambenom postavu i to da prednji «kraj obrane imaju na ivicama naseljenih mjesta za što koriste kuće – tvrde objekte podešene za vatreno djelovanje i zaštitu».⁹⁶ Kako je pretpostavljen i nastavak napadačko-provokatorskih djelovanja, u prvom redu uporabom diverzantsko-terorističkih skupina te djelovanjem snajperista, zapovjedništvo brigade je odlučilo obrambeni postav prilagoditi toj situaciji. Zona odgovornosti brigade protezala se pravcima: desno-šuma Durgutovica-Mrzović-Vrbica te lijevo-rijeka Vuka-Lipovac-Široko Polje-Gorjani.⁹⁷ Postavljene zadatke realizirale su 1. i 3. bojna, dok je 2. bojna ustupljena Operativnoj grupi Istočna Posavina.⁹⁸ Nešto kasnije Operativnoj grupi Istočna Posavina je pridodan i dio 3. bojne.⁹⁹ Do kraja srpnja, u operacijama u zoni odgovornosti Operativne grupe Istočna Posavina, sudjelovalo je 793 vojnika, 6 minobacača od 60 mm, 5 od 82 mm, 6 od 120 mm, 8 haubica od 152 mm te 2 topa T-12.¹⁰⁰

Relativno mirnu ratnu svakodnevicu istočnoslavenskog bojišta, u zoni odgovornosti 122. brigade, tijekom kolovoza 1992., prekinuo je incident koji se dogodio polovicom mjeseca, točnije, 13. kolovoza. U jutarnjim satima tog dana izviđački vod brigade, u području Livadskog luga, bio je neugodno iznenađen upadom grupe ljudi (9 muškaraca i 10 žena) s četiri traktora i jednim putničkim vozilom, u obrambene položaje brigade, u dubini 200-300 m. Radilo se o skupini srpskih civila, s okupiranih područja Republike Hrvatske, koji su pokušali obrati kukuruz na tom području. Pripadnici izviđačkog voda okružili su skupinu koja se bez otpora predala. No, ubrzo je pridošla još jedna. Na poziv pripadnika voda da napuste svoja motorna vozila odgovorili

⁹⁵ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/232, Ur. broj 2144-01/01-91-1, Referiranje o bojevoj gotovosti za mjesec lipanj 1992. od 27. lipnja 1992.

⁹⁶ SVA-MORH, F122, Str. pov. 8/92-01/24, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zapovijed od 5. srpnja 1992.

⁹⁷ *Isto.*

⁹⁸ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/247, Ur. broj 2144-01/03-92-1, Izvješće od 9. srpnja 1992.

⁹⁹ SVA-MORH, F122, Str. pov. 8/92-01/28, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zapovijed od 18. srpnja 1992.

¹⁰⁰ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/373, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje o bojevoj spremnosti od 29. srpnja 1992.

su otvaranjem vatre, a nakon što im se pridružila i skupina od šest srpskih teritorijalaca, s namjerom okruženja voda, ovaj se povukao na rub šume Tomin hrast. Uhićeni su sprovedeni u Policijsku postaju Đakovo, da bi, nakon intervencije predstavnika UNPROFOR-a, bili vraćeni na okupirano područje. Riječ je bila o osobama iz Markušice i Podrinja, a u izmjeni vatre s hrvatskim snagama, poginulo ih je četvero.¹⁰¹ No, zanimljivo je istaknuti i da su predstavnici UNPROFOR-a «i to pet osoba (troje u civilnoj odjeći i dvoje u uniformi srpske policije)», prema službenom izvješću zapovjedništva brigade, «navodno pokupili četvoro mrtvih i jednu ranjenu ženu te tri traktora i prikolicu, [te] time uklonili sve što bi predstavljalo dokazni materijal na mjestu incidenta».¹⁰² Ipak, nešto kasnije je zapovjednik snaga UNPROFOR-a u sektoru Istok, ruski pukovnik Aleksandar Hromčenkov, prilikom posjeta zapovjedništvu Operativne zone Osijek, izjavio da je srpska strana prekršila utanačeno primirje ušavši u područje koje nadzire HV. No, Hromčenkov, u isto vrijeme, nije precizirao koja je strana prva otvorila vatru.¹⁰³

Kraj kolovoza brigada je, nakon niza demobilizacijskih odluka, dočekala u jačini 2 pješačke satnije pozicionirane u obrambenom postavu na pravcu šuma Durgutovica-Hrastin, 2 pješačka voda su bila na odmoru, dvije baterije mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna na položaju u šumi Gušavac te dvije (s 50% ljudstva) u vojarni Dračice. U sklopu Operativne grupe Istočna Posavina nalazila se borbena grupa jačine 220 ljudi te baterija samohodnih haubica od 122 mm.¹⁰⁴

Uspostavljanjem međunarodnog protektorata nad zonama ratnog djelovanja u Hrvatskoj područje istočne Slavonije ustrojeno je u *Zonu East-UNPA (United Nation Protected Area)-sektor istočna Slavonija (ZE)*. Sjedište ZE-a bilo je u Dalju, a međunarodne snage činili su ruska, belgijska i luksemburška bojna. Pored osiguravanja reda i mira jedna od važnijih zadaća međunarodnih snaga bila je i ona o povratku prognanih osoba na područja progonstva.¹⁰⁵ S obzirom da srpsko stanovništvo i nije napustilo područje istočne Slavonije ova zadaća se, u biti, svela na osiguravanje uvjeta povratka izbjeglog hrvatskog stanovništva. No, zapovjedništvo brigade raspolagalo je saznanjima po kojima se međunarodnim snagama upućuju «prijetnje i ultimatumima da će se bojno spriječiti povratak hrvatskog pučanstva, ako UNPA snage

¹⁰¹ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/392, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Izvješće od 13. kolovoza 1992.; SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/393, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Izvješće od 14. kolovoza 1992.; SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/394, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Izvanredno izvješće od 14. kolovoza 1992.

¹⁰² «Što kažu hrvatske snage?», *Večernji list*, Zagreb, 15. kolovoza 1992.

¹⁰³ Mirko SAJLER, «Glad ih natjerala u krađu», *Vjesnik*, Zagreb, 17. kolovoza 1992.

¹⁰⁴ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/409, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje o bojnoj gotovosti za mjesec kolovoz od 26. kolovoza 1992.

¹⁰⁵ «Razmještanje mirovnih snaga UN u Hrvatskoj», *Hrvatski vojnik*, Zagreb, II/1992., br. 9, 4.-5.

dozvole njihov povratak».¹⁰⁶ Snage, za koje se pretpostavljalo da će pokušati spriječiti povratak hrvatskih prognanika, u zoni odgovornosti brigade, procijenjene su na: «Antin-70 četnika i 10 policijskih pasa [...] Markušica-oko 500 četnika,[...], Ada-70 četnika,[...], Podrinje-70 četnika,[...], Šodolovci-250-300 četnika,[...], Koprivna-50 četnika,[...] Petrova Slatina-40-50 četnika».¹⁰⁷ Stoga je zapovjednik brigade zapovijedio stavljanje dviju satnija 1. bojne u stanje pripravnosti i to jednu na liniju bojišta, a drugu u selima Mrzović, Kešinci i Semeljci.¹⁰⁸ U idućim mjesecima zonu odgovornosti brigade počele su postepeno preuzimati domobranske pukovnije. Izmještanje brigade s crte bojišnice potrajalo je do početka veljače 1993. Početkom tog mjeseca zapovjedništvo brigade izvijestilo je zapovjednika Operativne zone Osijek da su brigadni «borbeni raspored preuzele [...] Domobranske pukovnije tako da ova brigada nema borbenog rasporeda».¹⁰⁹ U tom trenutku brigada je bila sposobna mobilizirati jednu pješačku bojnu te tri samostalna voda (diverzantski, protudiverzantski i vod vojne policije) te je, zaključio je njezin zapovjednik, «sa tim postrojbama spremna i sposobna primiti sve zadaće koje zahtjeva obrana Domovine».¹¹⁰

Demobilizacija 122. brigade

U prvim mjesecima 1992. dolazi i do postepenog smanjivanja brojnosti ljudstva brigade. Odluka hrvatskog vrhovništva o demobilizaciji dijela ljudstva brigada stvorenih u rujnu 1991., za pretpostaviti je, imala je svoje utemeljenje u nekoliko pojavnosti. Na prvom mjestu treba spomenuti potpisivanje primirja u Sarajevu, pa je, usprkos njegovu čestu kršenju, došlo do zaustavljanja ratnih operacija. Također, hrvatske oružane snage, nakon uspješno prebrođenih poteškoća, nastojalo se podignuti na višu, u većem stupnju profesionalniju, razinu, što je pretpostavljalo smanjenje brojnosti ljudstva. Time bi se svojim svakodnevnim poslovima mogao povratiti veliki broj ljudi čime bi se, barem donekle, riješio i problem ionako preopterećenog gospodarstva. Upravo na tome je inzistiralo vodstvo Kriznog štaba općine Đakovo, kada su pristigle prve informacije o namjeri demobilizacije dijela ljudstva brigade. Na sjednici, održanoj 2. ožujka, istaknuto je kako «su proljetni radovi u poljodjelstvu već započeli demobilizacija će zahvatiti najvećim dijelom one vojne obveznike koji su u tim poslovima neophodni».¹¹¹ Demobilizaciji brigade pristupljeno je 8. ožujka. Ponovno je istaknuto da «prednost imaju

¹⁰⁶ SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/34, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zapovijed od 28. rujna 1992.

¹⁰⁷ *Isto.*

¹⁰⁸ *Isto.*

¹⁰⁹ SVA-MORH, F122, Str. pov. 8/93-01/14, Ur. broj 2144-01/02-93-1, Izvješće od 1. veljače 1993.

¹¹⁰ *Isto.*

¹¹¹ Siniša KRAML, «Kronologija rata», *Đakovština*, 202.

poljodjelci Đakovštine koji posjeduju već obradive površine, te radnici bez kojih se ne može odvijati primarna industrijska proizvodnja».¹¹²

Demobilizacija brigade odvijala se dvojako. Za veći dio ljudstva planiran je potpuni odlazak iz oružanih snaga tj. njihov povratak mirnodopskim aktivnostima. No, jedan manji dio, koji se odlikovao boljim vojnim karakteristikama, počeo je, uz dragovoljni pristanak, popunjavati postrojbe aktivne vojske (3., a kasnije i 5. brigade). U prvoj fazi predviđeno je smanjivanje 1. i 2. bojne na razinu brojnosti od 500 ljudi te 3. i 4. bojne na razinu od 450 ljudi te postepeno rasformiranje cjelokupne 4. bojne.¹¹³ Do kraja ožujka iz brigade je otpušteno 350 ljudi, a daljnjih 140 prešlo je u sastav 3. brigade ZNG-a. S tim odlascima brigada je brojila 3.076 ljudi.¹¹⁴ U idućih mjesec dana demobilizacija je uhvatila maha. Krajem travnja brigada je brojila 2.688 ljudi. Još uvijek je brigadno pješništvo bilo raspoređeno u četiri pješačke bojne, ali sveukupno gledajući, njegova brojnost umanjena je za ekvivalent jedne bojne. Ukupno je u pješačkim bojnama nakon ovih promjena bilo 1.850 ljudi. Također, i ostale brigadne rodovske postrojbe doživjele su promjene. Iz korpusa brigade izdvojeni su samostalni divizion protuzračne obrane, vod vojne policije te vod poligona «Gašinci». Ovim izdvajanjem brigadno ljudstvo umanjeno je za ukupno 273 čovjeka.¹¹⁵ Proces demobilizacije donekle je usporen pristizanjem novih godišta vojnih obveznika. Stoga je, u odnosu na kraj travnja, brigadno ljudstvo, potkraj idućeg mjeseca, umanjeno za 63 čovjeka. Česte izmjene ljudstva prouzročile su i određene poteškoće koje su se očitovale u smanjenju razine borbene spremnosti posebice u stupnju obučenosti za borbu protuoklopnim sredstvima. Zapovjedništvo brigade je ovim poteškoćama pokušalo doskočiti stvaranjem postrojbe jačine jedne pješačke bojne, opremljene «za brze intervencije u zoni brigade ako dođe do demobilizacije u većem obimu u brigadi».¹¹⁶ Od ukupnog broja brigadnog ljudstva (2.529), prema izvješću s početka lipnja, njih 927 izjasnilo se za ostanak u HV-u.¹¹⁷

Početni korak prve faze demobilizacije 122. brigade završen je početkom lipnja. Brojnost brigadnog ljudstva umanjena je za ekvivalent jedne pješačke bojne, s time što je demobilizacijom zahvaćeno ljudstvo svih četiriju pješačkih bojni. Nakon te faze brigadno pješništvo, po bojnama, bilo je slje-

¹¹² *Isto*, 205.

¹¹³ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/90, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zapažanja od 16. ožujka 1993.

¹¹⁴ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/111, Ur. broj 2144-01-92-1, Referiranje po elementima borbene spremnosti od 30. ožujka 1992.

¹¹⁵ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/144, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje o borbenoj spremnosti od 26. travnja 1992.

¹¹⁶ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/184, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje o borbenoj spremnosti od 25. svibnja 1992.

¹¹⁷ SVA-MORH, F122, Klasa 801-01/92-01/21, Ur. broj 2144-01/13-92-1, Pregled brojnog stanja brigade od 6. lipnja 1992.

deće brojnosti: 1. bojna-448 vojnika, 2. bojna-398, 3. bojna-423 te 4. bojna-382. No, u sklopu prve demobilizacijske faze, bilo je predviđeno i ukidanje 4. bojne. Prema ocjeni brigadnog zapovjedništva u prvoj polovici lipnja stekli su se uvjeti i za ovaj korak (skraćenje bojišne crte, dolazak međunarodnih snaga te sve učestaliji zahtjevi gospodarskih čimbenika Đakovštine).¹¹⁸ Već idućeg dana (9. lipnja) zapovjedništvo Operativne zone Osijek dalo je zatraženu suglasnost.¹¹⁹ Ukidanju 4. bojne pristupljeno je 16. lipnja i to na sljedeći način: od ukupno tri pješačke satnije, koliko je bilo u sastavu bojne, po jedna je prebačena u ostale pješačke bojne, izviđački vod u 2. bojnu, desetina veze u brigadni vod veze, sanitetska desetina u brigadni sanitetski vod, a prateći vod raspoređen je po satnijama kako bi se dosegao stupanj njihove pune formacije.¹²⁰ Po završetku prve demobilizacijske faze brigada je imala 2.415 ljudi, od toga 1.536 u pješačkim bojnama (1. bojna-520, 2. bojna-508 i 3. bojna-508).¹²¹

Druga demobilizacijska faza počela se provoditi od 10. srpnja 1992. Predviđena je demobilizacija ekvivalenta dviju bojni.¹²² Prema rezultatima pismenim putem provedene ankete za ostanak u redovima HV-a izjasnilo se ukupno 919 pripadnika brigade.¹²³ Do kraja srpnja demobiliziran je 321 pripadnik brigade (17 časnika, 20 dočasnika i 284 vojnika), što je bio prvi korak do planiranog stupnja prema kojem bi se brigada sastojala od jedne pješačke bojne (u okviru 1. bojne) te mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna i mješovitog artiljerijskog divizijuna s pratećim postrojbama. Planirana pješačka bojna (bataljun), u ovom trenutku, već je bila u završnoj fazi ustroja te je, prema procjeni brigadnog zapovjedništva, «u stanju izvršiti i najsloženije zadatke koji bi se pred njega postavili. Demobilizacijom velikog broja ljudi konačno smo došli do odlične kvalitete.»¹²⁴ Tijekom demobilizacije došlo je i do izvjesnih poteškoća. Naime, dio brigade koji se demobilizi-

¹¹⁸ SVA-MORH, F122, Klasa 801-01/92-01/22, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zamolba za rasformiranje 4. bojne od 8. lipnja 1992.

¹¹⁹ SVA-MORH, F122, Klasa 801-01/92-01/02, Ur. broj 1076-13-92-61, Suglasnost od 9. lipnja 1992.

¹²⁰ SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/210, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Zapovijed od 13. lipnja 1992.

¹²¹ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/232, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje o bojevoj spremnosti za mjesec lipanj od 27. lipnja 1992.

¹²² SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/247, Ur. broj 2144-01/13-92-1, Zapovijed od 1. srpnja 1992.

¹²³ SVA-MORH, F122, Klasa 801-01/92-01/29, Ur. broj 2144-01/13-92-1, Izvješće od 1. srpnja 1992. Po pojedinim brigadnim postrojbama izjašnjavanje je izgledalo ovako: 1. bojna-217 vojnika, 2. bojna-126, 3. bojna-106, 4. bojna-84 [!?!], mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun-111, mješoviti artiljerijski divizijun-70, ČLP [?!]-84, inž. četa-52, vod veze-23, izviđači-19, garnizonski poslovi-12, protivdiverzantski vod-8, vod radiološko-biološko-kemijske obrane-4 i diverzantski vod-3. (*Isto.*)

¹²⁴ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/373, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje o bojevoj spremnosti od 29. srpnja 1992.

rao, u motivacijskom smislu, mogao je djelovati negativno na one koji su se odlučili za ostanak u vojsci. Držeći da će novoustrojena pješaka bojna, kod čijih pripadnika ipak nije zamijećen pad morala, biti spremna za predstojeće zadatke, uzročnik negativnih pojava kod brigadnog ljudstva predviđenog za demobilizaciju objašnjavao se činjenicom «da je vojska s dugotrajnim provođenjem vremena u obrambenim rovovima bez bojnih djelovanja postala umorna i bezvoljna».¹²⁵

Druga demobilizacijska faza, ukoliko se uzme broj demobiliziranih pripadnika kao kriterij njezine uspješnosti, provedena je vrlo učinkovito. Zaključno s 11. kolovozom brigada je brojala ukupno 1.315 pripadnika. Po rodovskim postrojbama brigade oni su bili raspoređeni na sljedeći način: zapovjedništvo i ured zapovjedništva-60, vod veze-40, izviđački vod-15, diverzantski vod-5, inženjerska četa-61, pozadinska četa-126, vod za garnizonske poslove-19, vod radiološko-biološko-kemijske obrane-13, 1. bojna-584, mješoviti artiljerijski divizijun-73, mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun-190, baterija protuzračne obrane (u sastavu brigade)-25, dobrovoljci/Vukovar-23, vod veze Sekretarijata narodne obrane-10, domobranstvo-4, dobrovoljci/Operativna grupa Istočna Posavina-10, ranjeni/bolesni-44, zarobljeni (bivša 2. bojna/izviđači)-5 te nedefiniranih-8. Također, u sklopu brigade bilo je i 40 vojnih novaka.¹²⁶ Ustroj planirane pješačke bojne nije dovršen do kraja kolovoza. U tom trenutku bojna je bila popunjena i s više (10%) vojnika nego što je propisano, ali radilo se o završnoj fazi njezina ustroja. Istaknuto je kako se «još uvijek [...] vrši njezino oformljenje, čišćenje od nesposobnih [!?!], kao i demobiliziranje onih koji podliježu kriterijima za demobilizaciju».¹²⁷ Kao što je i ranije istaknuto dio ljudstva nastavak vojne karijere nastavio je u 3. brigadi ZNG-a. Tijekom srpnja i kolovoza u 3. brigadu otišlo je 145 pripadnika brigade. Odlazak, u vojnom smislu, najspособnijih pripadnika brigade, svakako je utjecao i na stupanj borbene spremnosti pješačke bojne u završnom stupnju formiranja. Zapovjednik brigade o načinu stvaranja profesionalnih postrojbi nije imao osobito pozitivno mišljenje: «Mislim, a to je i ocjena Zapovjedništva 122. br. HV, da je stvaranje profesionalne vojske i 'R' vojske u ratnim uvjetima, neopravdano. U svim vojskama svijeta zna se što je 'Garda', odnosno što su elitne jedinice, ali one se ne stvaraju od uzimanja i probiranja kadrova iz drugih jedinica. Tu na tom planu ima puno primjedbi. [...] Ovo sada je neodrživo.»¹²⁸

Od listopada 1992. započinje treća faza demobilizacije. Đakovačka brigada postala je i važna ustrojbeno osnovica za novoosnovanu 5. gardijsku brigadu HV-a. Čini se da su uspješno prevladane i poteškoće vezane uz demobilizaciju dijela ljudstva. Istaknuto je kako većina «ljudi pravilno

¹²⁵ Isto.

¹²⁶ SVA-MORH, F122, Klasa 8/92-01/291, Ur. broj 2144-01/17-92-1, Izvješće od 11. kolovoza 1992.

¹²⁷ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/409, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje o bojevoj spremnosti za mjesec kolovoz od 26. kolovoza 1992.

¹²⁸ Isto.

shvaća potrebu demobiliziranja, a ispoljavaju spremnost ako ureba da su tu i daće se odazvati za obranu svoje domovine». ¹²⁹ Krajem studenog brigada je brojala 278 ljudi. Također, i dalje je nastavljeno s njezinim rasformiranjem. Predloženo je ubrzanje prelaska, još uvijek postojećeg voda logistike i zapovjedništva garnizona u Đakovu, u nadležnost 5. gardijske brigade te voda vojne policije u nadležnost 68. bojne vojne policije. Potkraj 1992. brigada je bila u završnoj fazi svog rasformiranja/demobilizacije te, u ovom trenutku, više nije imala «zonu odgovornosti, garnizon, vojarnu, a niti jedinice». ¹³⁰

Zaključno s početkom veljače 1993. demobilizacija 122. brigade je provedena kraju. Od snaga spremnih na trenutno djelovanje brigada je raspolažala sa satnijom logističke podrške koja je predstavljala dio logistike 3. i 5. gardijske brigade. Mobilizacijska spremnost brigade ocijenjena je dobrom, s izuzetkom u mogućnosti brze mobilizacije topničkih postrojbi. S obzirom na raspoloživa tvarna sredstva brigada je, u slučaju potrebe, mogla planirati mobilizaciju jedne pješačke bojne i dviju pješačkih satnije te neke prateće postrojbe, sveukupno, oko 1.000 ljudi. Problema s opskrbom tih postrojbi tijekom mobilizacije ne bi bilo, istaknuto je, «tim prije što dio logistike 122. br. još uvijek funkcionira». ¹³¹

Zaključak

U drugoj polovici rujna 1991. proveden je drugi val mobilizacije Hrvatske vojske. S osnovicom u bojnama 107. i 108. brigade, koje su stekle potrebno borbeno iskustvo, na području Slavonije ustrojavaju se nove četiri brigade. Na području Đakovštine ustrojava se 122. brigada. Nakon pripremnog razdoblja brigada se tijekom listopada 1991. razmješta na istočnoslavonskoj bojišnici ili, točnije, na lijevom boku vukovarsko-vinkovačkog dijela te bojišnice. U svojoj zoni odgovornosti, u najvećem dijelu promatranog razdoblja, dužine oko 20 km, brigada se suprotstavlja i uspješno sprječava neprijateljski prodor u zapadne dijelove Đakovštine te šire zaleđe Osijeka. Neke brigadne rodovske postrojbe sudjeluju i u pokušajima deblokade opsjednutog Vukovara. Po svojoj unutarnjoj organizaciji 122. brigada je imala četiri pješačke bojne te ostale prateće postrojbe. Ipak, treba posebno istaknuti topničke (mješoviti protuoklopni artiljerijski i mješoviti artiljerijski divizijun) i protuzračne brigadne postrojbe koje su, uz dijelove pješačkih postrojbi, vrlo često uzimale aktivnog učesća i u borbenim djelovanjima na drugim kriznim žarištima (prostor Posavlja). Tijekom 1992. dolazi do postupnog preustroja i demobilizacije 122. brigade. Većim dijelom njezini pripadnici se vraćaju svojim mirnodopskim aktivnostima, ali dio ih popunjava i redove profesionalnih postrojbi.

¹²⁹ SVA-MORH, F122, Klasa 81/92-02/499, Ur. broj 2144-01/01-92-1, Referiranje za listopad 1992. od 6. studenog 1992.

¹³⁰ SVA-MORH, F122, Klasa 801-01/92-01/81, Ur. broj 2144-01-13-92-1, Izvješće od 27. studenog 1992.

¹³¹ SVA-MORH, F122, Str. pov. 8/93-01/14, Ur. broj 2144-01/02-93-1, Izvješće od 1. veljače 1993.

DodatakPopis poginulih pripadnika 122. brigade 1991.-1992.¹³²

Redni broj	Prezime i ime poginulog	Nadnevak pogibije/smrti	Mjesto pogibije/smrti
1.	BELLA Borislav	9. siječnja 1992.	Tomin hrast
2.	BRLOŠIĆ Andrija	28. svibnja 1992.	Piškorevci
3.	ĆURIĆ Stipo	27. ožujka 1992.	Slavonski Brod
4.	DAVIDOVIĆ Živko	9. prosinca 1992.	Osijek
5.	DILBER Božo	18. studenog 1991.	Slavonski Brod
6.	FILIPOVIĆ Josip	9. studenog 1991.	Mrzović
7.	GALOVIĆ Pavao	10. prosinca 1991.	Šodolovci
8.	GAVRAN Đuro	22. rujna 1991.	Koritna
9.	GLAVAŠ Tomislav	5. kolovoza 1992.	Tomin hrast
10.	GUJAŠ Ivan	31. siječnja 1992.	Tomin hrast
11.	GUVO Franjo	25. svibnja 1995.	Mrzović*
12.	HROMIŠ Vlado	7. veljače 1992.	Piškorevci*
13.	IVANDIĆ Miroslav	16. siječnja 1992.	Slavonski Brod
14.	IVIĆ Saša	11. srpnja 1992.	Slavonski Brod
15.	JUKIĆ Josip	3. veljače 1992.	Slavonski Brod
16.	JUKIĆ Marko	3. studenog 1991.	Koritna
17.	JURJEVIĆ Zoran	2. prosinca 1991.	Markušica
18.	KANIŽA Ivica	2. prosinca 1991.	Markušica
19.	KARAK Ivica	30. studenog 1995.	Gašinci
20.	KARALIĆ Ivica	30. siječnja 1992.	Koritna
21.	KELIĆ Mato	16. listopada 1991.	Vukovar
22.	KLJAIĆ Josip	11. srpnja 1992.	Slavonski Brod
23.	KOLARIK Zlatko	11. srpnja 1992.	Slavonski Brod
24.	KOVAČEVIĆ Tihomir	12. prosinca 1991.	Šodolovci
25.	KRIŽAN Zvonko	2. svibnja 1992.	Zelengaj
26.	LAJTKAUM Ivica	6. listopada 1991.	Đakovački Selci
27.	LUČIĆ Marko	18. prosinca 1991.	Šodolovci
28.	MARINOVIĆ Jozo	5. svibnja 1995.	Koritna
29.	MILIČEVIĆ Vlado	21. prosinca 1991.	Koritna
30.	NAĐ Ivica	9. studenog 1991.	Mrzović
31.	NIKIĆ Željko	11. svibanj 1993.	Đakovo

¹³² *Očevidnik poginulih hrvatskih branitelja i članova uže obitelji*, Odjel hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji Osječko-baranjske županije – Ministarstvo hrvatskih branitelja iz domovinskog rata, Područna jedinica Đakovo; Ured za branitelje, Slavonski Brod; «Vječni spomen», *Đakovština*, 299.-340.

32.	NOVOTNY Vinko	3. travnja 1992.	Anta Majur
33.	PEK Đuro	1. prosinca 1991.	Dombok
34.	PERIĆ Jozo	7. kolovoza 1992.	Josipovac
35.	PERIĆ Mato	16. rujna 1991.	Slavonski Brod
36.	PEŠA Dragomir	8. studenog 1991.	Vinkovci
37.	PEZER Zoran	8. studenog 1991.	Vinkovci
38.	POPLAŠEN Jozo	16. listopada 1991.	Đakovački Selci
39.	PRANČEVIĆ Slavko	6. listopada 1991.	Koritna
40.	PRIVARA Josip	22. prosinca 1991.	Tubejka
41.	RAJIĆ Branko	2. studenog 1991.	Jarmina
42.	SABOK Zvonko	12. srpnja 1992.	Kuševac*
43.	SPAJIĆ Ivica	30. listopada 1995.	Osijek
44.	TOMIĆ Ivan	14. srpnja 1992.	Mandićevec*
45.	VAGNER Josip	10. studenog 1991.	Karadžićevo
46.	VOMŠ Tomislav	21. prosinca 1991.	Koprivna

* mjesto sahrane

Summary

FROM THE LIFE OF THE 122nd BRIGADE OF THE CROATIAN ARMY BETWEEN 1991 AND 1993

On the basis of original documents and the relevant literature, this paper lays out the activities of the 122nd brigade of the Croatian Army. The Brigade was founded in Đakovo, in the second half of September 1991, but its roots go deeper than that. After the initial period of adjustment to the military ways, the brigade gradually, in the course of October 1991, started engaging in combat operations on the East-Slavonian front. With regard to the general picture of this front, the brigade was deployed along the secondary line of Serb activities (left flank of the Vukovar-Vinkovci part of the front), while some of its parts took active part in attempts to break the siege of Vukovar. This paper presents an overview of the development of some of the brigade's branch formations. We also enclose a list of members of the brigade who lost their lives in the war.

In the second half of September in 1991 there was a second wave of drafting into the Croatian Army. The Slavonian area saw the foundation of four new brigades with their base in the battalions of the 107th and 108th brigade, which had by then acquired combat experience. In the Đakovo area the 122nd brigade was founded. After a period of preparation, during October 1991, the brigade was deployed over the Eastslavonian battlefield, i.e., more precisely, along the left flank of the Vukovar-Vinkovci part of the battlefield. In its 20 km long zone of responsibility, the brigade managed to fight back during most of the time we are concerned with. It prevented the penetration of the enemy into the western parts of Đakovo area and thereby secured a wider safe zone behind Osijek. Some branches of the brigade participated in attempts at breaking the siege of Vukovar. Regarding its internal organization, the 122nd brigade consisted of 4 infantry units and other attendant formations. Still, special mention should be made of the artillery (mixed armour-piercing artillery and mixed artillery division) and anti-aircraft brigade formations which, along with parts of infantry, very frequently took active part in battles in other crisis areas (Posavina area). During 1992 there comes to a gradual reorganization and demobilization of the 122nd brigade. Its members for the most part returned to their prewar activities, however, some of them joined the professional forces.

(prijevod sažetka: Gabrijela Buljan)

Key words: Croatian War of Independence, Croatian Army, East Slavonia, military history